

Література

1. Атрошенко Г. І. Тварини у хронотопі казки Всеволода Нестайка «Дивовижні пригоди в лісовій школі». *Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць*. Випуск LXVI. Херсон, 2017. С. 12–14.
2. Веселка. Антологія української літератури для дітей: У 3 т. Т.2: Поезія / Упоряд., передм., біогр. нариси Б. Й. Чайковського. К., 1984. 503 с.
3. Веселка. Книга для читання в дошкільних закладах / Упоряд.: Д. Д. Крушинська, Л. В. Кремсал, Л. В. Гураш. К., 1989. 384 с.
4. Воронько П. М. Твори: В 4 т. Т. 4: Твори для дітей. К., 1983. 351 с.
5. Дитяча література. Твори українських письменників II половини ХХ – початку ХХІ століть / Упор. Н. І. Богданець-Білоskalенко. К., 2011. 480 с.
6. Олесь О. Все навколо зелені: Вірші, поеми, казки / Упоряд., передм. Р. П. Радишевського. К., 1990. 318 с.
7. Підгірянка М. Ростіть великі. Харків, 2009. 97 с.

Атрошенко Г.І.

кандидат філологічних наук

*доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Сажко У.С.

студентка II курсу

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ РЕТРОСПЕКЦІЇ ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕРОЇЧНОГО МИНУЛОГО НАРОДУ В РОМАНІ У ВІРШАХ «ІВАН СІРКО» МИКОЛИ ТЮТЮННИКА

Анотація. У статті розглянуто феномен національного буття в романі у віршах Миколи Тютюнника «Іван Сірко». Простежується ретроспективний спосіб відображення героїчного минулого, який надає можливість автору створити виразний образ цілої козацької епохи, епіцентром якої у той час став відомий кошовий.

Ключові слова: феномен національного буття, героїка минулого, роман у віршах, інтерпретація.

Феномен національного буття пізнати глибше й усвідомленіше

допомагає сучасним дітям і дорослим роман у віршах Миколи Тютюнника «Іван Сірко» про відомого українського уславленого героя – кошового отамана, козака-характерника.

Образна концепція твору оприявлює таємниче й незвідане в поведінці, психології, вираженні духовному, морально-інтелектуальному, а ще ніби виносить ту таємницю «на люди», віддає у пам'ять людську і на її «суд-присуд».

Микола Тютюнник у своєму романі вдається до відтворення тих подій минулого, які «ще й потанули у віки», але давно вже здобули славу «монументальних». Отже, як годиться, на першому плані, у нарративній фіксації, і повинні стояти саме події монументальні. Але ж ні: основну увагу автор відводить художньому образу, ніби спираючись на судження Л. Гарнашинської про те, що він (художній образ) є «універсальним способом репрезентації знань про щось» [2, с. 45].

Роман Миколи Тютюнника подає ретроспективну розповідь і погляд на минуле українського народу. І хоча ретроспекція стосується життя не якоїсь окремої людини, а взагалі суспільства, вона є, на думку Н. Копистянської, однією із найскладніших проблем, чи, точніше, аспектів проблеми художнього твору, адже «вивчає його структурні зв'язки з проєкцією на філософське, політичне, естетичне осмислення часу і людини» [1, с. 201].

Роман у віршах «Іван Сірко» Миколи Тютюнника [3] ще не досліджувався у спеціальних розвідках. Потребує свого вивчення й усебічного аналізу і його жанрова специфіка, і сюжетно-композиційні особливості, й образи-концепти твору.

Предметом нашого дослідження є ретроспективний розгляд життя Івана Сірка та його ролі у долі всієї України та її народу.

Ретроспективний спосіб відображення героїчного минулого надає можливість автору створити надзвичайно виразний образ цілої козацької епохи, епіцентром якої у той час став відомий кошовий, сила й міць якого викликають зачудування й дивування і через декілька століть потому.

Іван Сірко відігравав помітну роль в історії України, а також, беззаперечно, впливав на її політику. Він визначений як досвідчений військовий стратег, якому у час вольностей і звитяги довіряли козаки, що мали на чолі кошового-характерника у нелегкій боротьбі України із зазіханнями ворогів на землю українську та на її вільний волелюбний народ.

Іван Сірко не схибив своїм ідеалам – чистому полю й землі рідній. Микола Тютюнник відтворює картини складних історичних подій, залишених у такому віддаленому часовому просторі, у формі спогадів головних героїв через заглиблення у психологію характерів персонажів.

Автор використовує широку палітру засобів ретроспекції: це і видіння, і сни, і марення, і спогади. Вони можуть бути містифіковані, а також доповнені символічними образами.

Видіння Івана Сірка ніби переходять з інших творів (як-от: роман у віршах Л. Горлача «Чисте поле»). Найчастіше, це – найрідніша кошовому людина – мати, котра загинула від шаблі татарської в Артемівці. Як, зрештою, і дружина героя Софія, спогади про яку подано у народно-звичаєвому шанобливому ставленні до жінки.

Іван Сірко пам'ятає і далеке, і близьке. Все життя постає перед ним: згадує він свої далекі тепер роки дитинства, селище Мерефу, де ще хлопцем уперше зустрівся із запорожцями, свого батька («А слобідськими ми вважались всі там. / І батечко Дмитро мій, Половець. / Були не голі і доволі ситі. / І я вже пас поза селом овець...»), а потім вже звідти відправився пішки в ті неосяжні й незвідані Запороги, згадує, як судилося йому в житті стати справжнім народним обранцем, оборонцем землі рідної. Згадує і свою подорож не одинаком, а парою цікавою: зі своїм другом, найближчим і найвірнішим, що його й не бачив ніхто (це те маленьке вовчєня, що його Сірко знайшов у лігвищі задушеної ним вовчиці. Вовчєня, а потім дорослий вовк, супроводжував Івана Сірка усе життя).

Як для звичайної людини – містика. Але ж Іван Сірко був не пересічною людиною, він був козаком-характерником, таким, що і хмари міг розганяти, і розумів мову тварин, міг кулю ворожу на льоту спіймати й назад відкинути. А той вовк-сіроманець ніколи не полишав його. І по смерті Івана Сірка все приходив на його могилу):

А щодо вовка... вовка-сіроманця...

Ну, так про це гуторила вся Січ.

...я обертаюсь вовком

Й усіх чужих залякую коней.

Про це все знають і ляхи, й татари,

Й прокляття шлють на голову мою.

А ще, мовляв, я зупиняю й хмари

І ротом кулі на льоту ловлю!

Ну, що ж, ті хмари йшли на Запороги

Й несли, було, до біса чорних злив.

А кулі я випльовував під ноги,

Мов кісточки від вишень чи від слив [3, с. 11].

Згадує, як «прийшов-прибився» до славного Великого Лугу, і як вибирали на Січі його кошовим, і яких гетьманів знав характерник, і як було

взято Перекоп, і як дотримуються козацьких традицій і звичаїв, і про свою родину («А вдома ж діти. Як-не-як – четвірко...» [3, с. 10]), і про зустріч із Степаном Разнім, і як отримав звістку про смерть свого сина Петра, і про те, як був засланий до Тобольська, і про зустріч у Москві із царем, і як приймав послів на Січі, і про власне горе, глибоко потамоване й закрите в душі, звідки не може ніколи вирватися на волю.

Іван Сірко драматично сприймає світ. Йому болить несправедливість, він романтично поетизує Січ-вольницю, роздумує про трагічне становище свого народу.

Твір активізує катарсис історичної пам'яті. Іван Сірко постає багатоаспектно: як мудрий стратег-воїн, захисник України, як син, як чоловік, як люблячий батько.

Микола Тютюнник уміє обрати цікавий сюжетний хід розповіді, підкреслюючи найголовніші риси кошового отамана. Виявляється, Іван Сірко дуже людяний, співчутливий, його душевне благородство високе й незрадливе. Про це в автора сказано дуже коротко, але досить проникливо, тонко, з душевним болем.

Цікаво пише автор про «руку отамана Сірка», що її, за наказом російського фельдмаршала Михайла Кутузова, було тричі пронесено поплід стінами Москви якраз перед битвою із Наполеоном Бонапартом, що стала вирішальною.

Микола Тютюнник – представник психологічної, інтелектуально-філософської літератури з її одвічними проблемами – пошуку шляхів людського самоствердження, пошуку істини, духовний світ людини, її вчинки, життєва гармонія.

Література

1. Копистянська Н. Х. Час і простір у мистецтві слова: монографія. Львів: ПАІС, 2012. 344 с.
2. Тарнашинська Л. До проблеми народження художнього образу в інтерпретаційному полі Івана Франка та Олександра Потебні // Презумпція доцільності: Абрис сучасної літературознавчої концептології. К., 2008. С. 41–55.
3. Тютюнник М. Іван Сірко. Історичний віршований роман. К: Глобус, 2016. 121 с.